

Recenzja:

Przemysław Buryan

Jakość życia w kulturowych przestrzeniach podróżowania**Jakość życia w kulturowych przestrzeniach podróżowania.**

Autor: Praca zbiorowa pod redakcją Marka Kazimierczaka.
 Wydawnictwo: Akademia Wychowania Fizycznego
 im. Eugeniusza Piaseckiego, Poznań
 Data wydania: 2012
 Ilość stron: 413
 ISBN: 978-83-61414-71-1

Podjęcie refleksji nad jakością życia i jej związkami z turystyką okazuje się być niezwykle interesującym wyzwaniem. Zauważa się wówczas szerokie spektrum ujęć podanej problematyki: od analiz stricte filozoficznych, po te oceniające rzeczywiste zachowania turystów i wzajemne relacje między turystą a mieszkańcami obszarów recepcji turystycznej. Tak różnorodne podejście do problematyki ze strony inicjatora / redaktora zbiorczego tomu analiz powoduje spore merytoryczne różnice wśród zamieszczonych w nim artykułów. Redaktor omawianej pracy ocenia, iż „przyjęty w monografii kierunek refleksji badawczej zogniskowany na strategii życia w podróży, ma na celu rozpoznanie kulturowych wartości płynących z uczestnictwa w niej i rozpoznanie zmian dokonujących się w sferze subiektywnie odczuwanej jakości życia jej uczestników”. Jednak nie wszystkie teksty wpisują się w pełni w określony w ten sposób nurt rozważań. Warto jednak zauważyć, że ta wydana w 2012 roku pozycja traktuje o tematach wciąż aktualnych i do tego rzadko podejmowanych przez ekspertów z dziedziny turystyki kulturowej. Istotnie, jest to tematyka o bardzo dużej zawartości subiektywnych ujęć, wynikającej z najróżniejszych form spędzania czasu wolnego, nie tylko tych turystycznych. Monografia pod redakcją Marka Kazimierczaka jest kolejną ważną pozycją wydaną przez Akademię Wychowania Fizycznego w Poznaniu, skupiającą teksty autorów z różnych ośrodków badawczych z całego kraju i prezentującą dobry poziom naukowej refleksji.

Wszystkie zamieszczone w publikacji artykuły zostały pogrupowane w trzy główne kategorie tematyczne. Jest ich w sumie 30 i przedstawione zostały na 413 stronach, co jeszcze raz ukazuje obszerność zagadnienia i konieczność jego ujmowania przez wielu badaczy, wśród nich także tych najważniejszych zajmujących się turystyką kulturową w Polsce. Wartość pozycji pod kątem merytorycznym jest więc bardzo duża, chociaż występują w niej jednocześnie duże dysproporcje między najmocniejszymi i najsłabszymi tekstami. W jej pierwszej części, zatytułowanej *Podróże kulturowe w przemianach jakości życia* znajduje się osiem artykułów poruszających etyczne aspekty podróży. Jest wśród nich zarówno miejsce na rozważania na temat przyszłej sytuacji turystyki kulturowej jak i na kwestie mniej futurystyczne, nazywane ogólnie kulturą podróży, jak problematyka turystyki zrównoważonej, pamiętek z podróży czy temat kobiet w podróżniczych wzorcach. Kolejny rozdział dotyczy obecnych problemów, przed jakimi staje turysta kulturowy w XXI wieku. W tej części, o tytule *Turystyka kulturowa wobec wyzwań współczesności*, redaktor oddaje w ręce odbiorcy 11 tekstów dotyczących mniej lub bardziej istotnych dylematów, z którymi uporać muszą się dzisiaj eksperci turystyki. Dotyczą one przede wszystkim zagrożeń przed jakimi staje turysta i każdy organizator podróży, jak problem ubóstwa w rejonach

atrakcyjnych turystycznie, wyjazdy seksturytystyczne czy sztucznie aranżowane atrakcje kulturowe. Warto podkreślić, że tematyka nierzadko wykracza poza ścisłe ramy turystyki kulturowej, co zwiększa wartość monografii dla osób tylko sporadycznie zajmujących się tą formą podróży, jednocześnie obniżając ogólną ocenę pozycji jako opracowania dotyczącego stricte turystyki kulturowej. Ostatni, trzeci rozdział, nosi tytuł *Podróże w procesie budowania tożsamości kulturowej* i jest zbiorem jedenastu artykułów, które pod kątem treści wydają się być częścią najlepiej realizującą założenia z tytułu i z wprowadzenia. Mamy w nich bowiem najwięcej elementów ściśle powiązanych z turystyką kulturową, chociaż znajdują się tam i takie, które odbiegają od tej przewodniej tematyki i wydają się być dosztukowanymi bez wystarczająco krytycznej oceny zawartych w nich treści.

Określony temat omawianej pozycji zawiesił bardzo wysoko przysłowiową poprzeczkę autorom, którzy zdecydowali się na publikację swoich tekstów na jej łamach. Ocena – z definicji trudno mierzalnej - jakości życia, jest narażona przede wszystkim na zbyt dużą subiektywność. Samym wyzwaniem jest chociażby dokładniejsze zdefiniowanie, czym jest owa tytułowa jakość życia i co – a nawet co w obrębie konkretnych kręgów kulturowych wystarczy, aby była ona uznana za wysoką czy chociażby zadowalającą. Odbiorca, który wybrał omawianą publikację wybrana na podstawie tytułu, może mieć niezwykle trudne do spełnienia oczekiwania, które wynikają z chęci znalezienia odpowiedzi w powyżej sprecyzowanych kwestiach. Po lekturze wszystkich artykułów natomiast czuć może niedosyt związany ze zbyt szeroko ustalonymi marginesami tematycznymi, w które miały wpisać się przyjęte do publikacji teksty. Zamiast faktycznie zadrukowanych nimi 416 stron, pozycja ta liczyć mogłaby z powodzeniem znacznie mniej ale za to bardziej precyzyjnie podchodzić do tematu i podejmować próbę jego bardziej szczegółowej – a zwłaszcza systematycznej - analizy. W efekcie takiej a nie innej konstrukcji zbioru dopuszczono doń teksty, w których kwestia jakości życia jest jedynie wspomniana, ale jej opis nie prowadzi do pożądanych wniosków. Za główny więc mankament pozycji uznać trzeba obszerność połączoną z małą konsekwencją realizacji sprecyzowanych przez samego redaktora celów. Część autorów skupiła się na próbie ustosunkowania się do kwestii jakości życia, inni natomiast nawiązali jedynie do jakości życia w artykułach o tematyce znacznie odbiegającej od tej kwestii. Całość jednak, pomijając tak surową ocenę spełnienia oczekiwań czytelnika, jest wartościowym opracowaniem traktującym o temacie nie należącym do łatwych i popularnych.

Całą publikację oraz jej pierwszy rozdział otwiera artykuł redaktora Marka Kazimierczaka. Prezentuje on filozoficzne podejście do tematu jakości życia w turystyce opierając się w dużej mierze na baumanowskiej teorii podróży zewnętrznej, ale i tej niejednokrotnie głębszej – duchowej. Pierwszy artykuł przedstawiający głębokie refleksje autora jest zdecydowanie jednym z ciekawszych tekstów w całej pracy zbiorowej, najszerszej podchodzącym do jakości życia wspomnianej w temacie. W tym samym rozdziale na uwagę zasługują teksty, które nie powielają wątków często już wcześniej poruszanych w refleksji naukowej. Należą do nich artykuł *Po drugiej stronie lustra: Oblicza antyturystyki*, w którym Rafał Prinke przedstawia szeroko „antyturystykę” rozumianą jako podróż poza wydeptanym szlakiem. Jedynym mankamentem tego ciekawego, obfitującego w odwołania do klasyków badań nad turystyką, artykułu jest - nie leżący zapewne po stronie autora - błąd edytorski i brak jego podziału na części. Sprawia to ogólne wrażenie braku uporządkowania treści, które jednak nie przysłania jej wartości merytorycznej. Warte odnotowania jest też badanie przeprowadzone przez Karolinę Buczkowską na temat pozornie prozaiczny, czyli dotyczący pamiątek z podróży. Czytelnik nie dowie się co prawda z prezentowanych badań, czy posiadanie pamiątek faktycznie sprzyja zwiększaniu jakości życia, ale z pewnością zainteresować go może, jak kształtują się motywacje zakupu suvenirów. Wydaje się, że szerzej zakrojone badania tego rodzaju mogłyby sporo pomóc potężnej gałęzi przemysłu turystycznego, jaką jest przemysł pamiątkarski, w przygotowaniu przedmiotów lepiej

trafiających w zapotrzebowania i gusta turystów. Obok tych wyróżnionych powyżej, w rozdziale pierwszym znalazły się również artykuły pozostawiające pewien niedosyt. Dla przykładu w tekście Agaty Wizy o tytule *Reminiscencje z podróży, Dlaczego wyruszamy w świat i co z niego przywozimy* autorka bardzo jednostronnie podchodzi do tematu turystyki, punktując jej pozytywny wpływ na jakość życia. Logicznym wydawałoby się choćby wskazanie na fakt, że permanentne podróżowanie może tę jakość - przynajmniej jakieś jej aspekty - obniżyć. Osłabienie kontaktów rodzinnych, nieumiejętność znalezienia się na rynku pracy, nieobecność w życiu publicznym - to tylko kilka z nich. Autorka nie przedstawia także wyników badań, które udowadniają - jak sama twierdzi - że podróżowanie wpływa na poprawę zdrowia i urody. Jeżeli już, idąc tym tropem, analizujemy całe zjawisko turystyki, nie tylko tej kulturowej, której powinien artykuł dotyczyć, to znanych jest bardzo dużo przypadków kiedy podróżnicy ginęli w trakcie swoich eskapad. Czy jest to pozytywny wpływ na jakość życia? Podobny niedosyt pozostawia artykuł Sabiny Owsianowskiej, która tak naprawdę nie doprowadza czytelnika do żadnych wniosków, wskazując jednocześnie, że nie sposób w tym krótkim artykule tego dokonać. Istotnie jest to niemożliwe na ośmiu tylko stronach tekstu. Jednak długość artykułu nie została, jak wierzę, narzucona autorce, a miała ona możliwość rozszerzenia swoich rozważań. Dyskusyjne jest też stwierdzenie, że podróżowanie jest domeną mężczyzn. „Męskie” podróżowanie jest może zdecydowanie bardziej popularne i wypromowane, co zapewne jest efektem patriarchalnego modelu społeczeństw i większych osiągnięć mężczyzn w dziedzinie odkryć geograficznych. Jednak dziś, wśród standardowych wyjazdów turystycznych, szczególnie tych egzotycznych, każdorazowo przeważającą grupą wśród uczestników są kobiety. Mężczyźni nadal częściej wykonują cięższe prace zawodowe, również fizyczne, stąd wolą swój urlop spędzać stacjonarnie.

W drugim rozdziale czytelnik nadal spotyka się niekonsekwencją wypełniania misji pracy zbiorowej. Ponadto faktem obniżającym wartość zamieszczonych w nim artykułów jest ich niezadowalająca długość. Większość ma jedynie kilka stron (około 10), a rozwinięcie rozważań na temat jakości życia na kilku tylko stronach wydaje się rzeczą naprawdę trudną. Jedynie w wypadku tekstu Wojciecha J. Cynarskiego kilka stron wystarcza: autor ten przedstawia skądinąd bardzo przydatne jakościowe metody badań możliwe do wykorzystania w turystyce. Warte uwagi są również trzy ostatnie artykuły w tym rozdziale, które poruszają ważne i aktualne tematy wpisujące się w pełni w profil publikacji. Agnieszka Matusiak skupia się na kwestii ubóstwa i udzielania jałmużny na terenach recepcji turystycznej, co jest problemem niezauważalnym przez sporą część podróżujących osób. Niejednokrotnie dyskutujemy, czy turystyka pogłębia owo ubóstwo, czy też sprzyja poprawie warunków życia. Z jednej bowiem strony jest ona powodem zwiększenia liczby miejsc pracy, z drugiej zebrzący na datkach wręczanych przez podróżnych opierają swoją egzystencję, co jest tylko krótkotrwałą pomocą uspokajającą bardziej sumienie darczyńcy niż rozwiązującą problem biedy. Ponownie jedynym mankamentem dobrego artykułu jest błąd wydawniczy. Mianowicie książkę drukowano w odcieniach szarości, co skutecznie uniemożliwia odczytanie danych z rycin zamieszczonych w tekście. Możliwe jest domyślanie się wyników, ale przecież nie jest to rolą czytelnika. Wydawca powinien narzucić autorce konieczność używania struktury wypełnienia pól wiedząc, że druk będzie czarno-biały. Kolejny interesujący tekst prezentuje Joanna Wyleżałek, podejmując refleksję nad wpływem turystyki na globalizację. Autorka zwraca uwagę na obecną sytuację, w której turystyka z racji na swoją globalność, jest nośnikiem wzorców kulturowych i sprzyja mieszanemu się kultur. Artykuł jest bardzo interesujący, a jedyny niedosyt czytelnika może spowodować fakt, że szybko, bo po zaledwie 9 stronach się kończy. Rozdział drugi kończy trzeci z najciekawszych artykułów, traktujący o seksturystyce. Autor – Michał Jarnecki – porusza temat, który przez wielu jest omijany szerokim łukiem, chociaż zjawisko turystyki erotycznej jest zauważalne i dobrze znane wszystkim specjalistom z zakresu turystyki. W artykule

możemy się zapoznać z analizą tego zjawiska oraz zorientować się w najbardziej popularnych dzisiaj destynacjach tej formy turystyki, która – może bardziej niż każda inna - wpływa na jakość życia mieszkańców. Nie mówimy w niej bowiem o sprzedawaniu wyprodukowanych dóbr, a własnego ciała. Mówimy o ofercie skierowanej dla wzrastającej grupy podróżujących „kolekcjonujących” tego typu doznania. O tym ważnym i niosącym ze sobą sporo negatywnych konsekwencji zjawisku trzeba mówić głośnie i starać się je rozwiązać. Wśród nielicznych autorów, którzy się tego podejmują, jest właśnie Michał Jarnecki. Poza wymienionymi, interesującymi tekstami znalazło się też kilka innych również godnych uwagi, ale nie pasujących do profilu publikacji stąd mogących nie spełnić oczekiwań czytelnika. O jakości usług hotelowych w obiektach historycznych piszą Izabela Wyszowska i Matylda Awedyk, natomiast Zygmunt Kruczek przeprowadził interesujące badania na temat jakości usług muzealnych w Krakowie. Do najniższych pozycji w drugim rozdziale zaliczyć można teksty zatytułowane *Wypoczynek a turystyka* Joanny Ząbkowskiej-Pary oraz *Enoturystyka i turystyka kulinarna a kultura podróżowania* Joanny Poczty i Eweliny Różyckiej. W pierwszym z wymienionych autorka przedstawia konieczność wypoczyniania w formie swobodnych rozważań, nie popartych żadnymi badaniami. Wartość naukowa tekstu jest znikoma. Padają w tekście stwierdzenia takie jak: „człowiek staje się coraz bardziej ograniczany wpływami cywilizacji; otwarcie na świat powoduje zamknięcie w ścianach własnego domu; w dobie współczesnej ludzie mają coraz większy problem z wypoczynkiem, nie potrafią należycie wypoczywać”. Czytelnik sięgający po omawianą publikację jest zdecydowanie bardziej wymagający i tego typu stwierdzenia nie będą dla niego satysfakcjonujące. Nie jest także zrozumiałe, skąd autorka czerpie tak kategoryczne osądy. Twierdzi ona dalej, że cywilizacja ogranicza człowieka, zapominając chociażby o rozwoju transportu lotniczego przez ostatnie dwie dekady i w konsekwencji subiektywnego „zmniejszenia” całego globu do 24 godzin podróży. Również zastanawiającym jest, dlaczego otwarcie na świat ma powodować zamknięcie w ścianach domu. Przecież turystyka jest cały czas rozwijającą się dziedziną i liczba osób podróżujących wciąż wzrasta. W dodatku artykuł ma objętość zaledwie nieco ponad siedmiu stron i kończy się bez wyraźnego wniosku, nie nawiązując zresztą w ogóle do turystyki kulturowej. Drugi ze wskazanych tekstów dotyczy turystyki winnej. Chociaż sam artykuł jest rzetelnie napisany i dobrze opisuje enoturystykę to jego umieszczenie w omawianej publikacji jest już mniej zrozumiałe. Autorki bowiem przedstawiły charakterystykę jednej z form turystyki kulturowej, a publikacja zawierająca tego typu opis ukazała się już jakiś czas temu w tomie „Współczesne formy turystyki kulturowej” pod redakcją Karoliny Buczkowskiej i Armina Mikos von Rohrscheidt, wydanym przez tę samą oficynę. Można też nie zgodzić się ze stwierdzeniem, że w Europie propozycje zwiedzania winnic są jeszcze mało spotykane. W każdym ważnym dla winiarstwa regionie znaleźć można mnogość tego typu ofert. Wymienić trzeba chociażby portugalskie Porto, hiszpański region miasta Jerez czy choćby wyspę Ibizę, turecką Kapadocję, węgierski Tokaj, czy szwajcarski rejon Jeziora Zuryskiego. W rozdziale drugim znalazł się jeszcze artykuł Rafała Kruszki o inscenizowanej autentyczności w turystyce masowej. Szkoda, że autor cały swój wywód opiera jedynie na jednym sklepie z perfumami, który ewidentnie jest miejscem sprzedaży swoich (autentycznych przecież) wyrobów. Zabrakło przykładów sztucznie kreowanych wiosek dzikich plemion, pustynnych Beduinów czy Indian. To w tego rodzaju miejscach mówimy tak naprawdę o inscenizowanej autentyczności. Sklep z perfumami - chociaż tworzy otoczkę historycznego zakładu produkcyjnego - nie ukrywa przecież swojego komercyjnego przeznaczenia.

Zdecydowanie najlepszą częścią całej publikacji jest ostatni rozdział zatytułowany *Podróże w procesie budowania tożsamości kulturowej*. Prawie wszystkie artykuły w tej części wpisują się w misję całej pracy zbiorowej, którą redaktor precyzuje we wstępie. Przede wszystkim istotne są teksty traktujące o społecznościach lokalnych i oddziaływaniu na nie turystyki. Do takich należy tekst Piotra Sorokowskiego o populacji Yali z Nowej Gwinei czy

Jakuba Mosza o mieszkańcach miejscowości Małe Ciche koło Zakopanego. Równie interesujący jest zbiór narodowych stereotypów wymienianych między nami a naszymi sąsiadami, który przedstawia Marek Piasta. Cała publikacja kończy się niestety bez mocnego akcentu. W zamian, artykułem zamykającym całość jest tekst pasujący raczej do pracy zbiorowej wydanej przy którymś z zakładów wychowania fizycznego. Jego autorzy bowiem, Renata Rasińska i Iwona Nowakowska, prezentują poziom aktywności i styl życia studentów. Zamieszczenie niniejszego artykułu w opisywanej publikacji jest decyzją dosyć niezrozumiałą. Istotnie - aktywność fizyczna i styl życia mają wpływ na jego jakość. Gdzie tutaj jednak szersza refleksja na temat turystyki?

W efekcie, po lekturze pracy zbiorowej *Jakość życia w kulturowych przestrzeniach podróżowania*, oczekiwania czytelnika można uznać za spełnione. Przede wszystkim przyczynia się do tego ostatni rozdział oraz kilka artykułów z dwóch wcześniejszych. Decydując się na publikację trzydziestu różnych tekstów trudno uniknąć dużej dysproporcji między nimi. Stąd nie jest dziwnym, iż są wśród nich artykuły bardzo dobre i te wyraźnie od nich odstające. Jest to jednak sytuacja normalna w przypadku tego rodzaju opracowań. Największym i niejako naturalnym minusem całości jest niekonsekwentnie w wielu miejscach realizowany temat przewodni. Część prac, które wyszczególnione zostały powyżej, nie wpisuje się w ten określony profil. Tego typu niedociągnięcia nie umniejszają jednak wartości zbioru i wagi poruszonych w nim tematów. Jakość życia, tak trudna do oceny, jest bez wątpienia związana z realizacjami podejmowanymi w czasie wolnym, w tym z turystyką. Zarówno osoba podróżująca, jak i osoba przyjmująca podróżującego tego typu wpływ odczuwa i mu w większym lub mniejszym stopniu ulega. Wzajemne relacje między tymi osobami i subiektywny wzrost lub spadek jakości życia z tych relacji płynący są zagadnieniami niezwykle interesującymi. Stąd oczekiwać trzeba z pewnością kolejnych tego typu zbiorów, gromadzących opracowania autorów pragnących to zagadnienie analizować.